

Metafizika ekstazija

The metaphysics of ecstasy

Matej Sande

Povzetek

Matej Sande, *Ekstazi je razmeroma nova droga, ki se je v zadnjem desetletju uspešno vključila v zabavno industrijo in novonastalo plesno kulturo. V članku je predstavljena kratka zgodovina ekstazija, njegove lastnosti in učinki na zavest uporabnikov. Empirični podatki so bili zbrani z intervjuji od uporabnikov v okviru raziskave o plesnih drogah in nudi jo pogled v stvarnost slovenskih rejverjev in ostalih uživalcev te droge.*

Ključne besede: plesna kultura, reyv, ekstazi, MDMA

Abstract

Ecstasy is a relatively new drug which has been in the last decade successfully assimilated by the leisure industry and the new born dance culture. This article presents a brief history of ecstasy, characteristics of different related substances and their effects on the user's mind. The empirical data was in larger part collected by interviews with users in the framework of a research project on dance drugs. The picture of subjective reality of Slovenian ravers and

other users of this drug is presented in the last part of the article.

Key words: *dance culture, rave, ecstasy, MDMA*

1. Intro

Avtocesta (široka, prazna). Večerna vožnja ob koncu tisočletja. Hitrost 190km/h, rahlo raste. Tum, tum. Zzzsk. Uiii. Tum tum. Na cedēju Plasticman, v ušesih glasba. Z vso hitrostjo drvimo iz sveta brez droge v svet frekvenc, zabave in močne svetlobe...

In zabava, pa ekstaza? Smo že tam? Sem že tu? So res vsi zadeti? Široke zenice in njen nasmeh. Ljubezen in poljub v srce. Gibi rok, ki oblikujejo glasbo, laserji ki bodejo z oči. Tehnofriki, diskoafne, deklice in droga. Ko konec zabave loči zadete od gledalcev, se na plesišču obrača še nekaj plastičnih vojščakov, ambientalno privzdignjenih, prav nič spuščeni. Dee jay prizanaša, ker ve kako je, ko v glavi brni in kako, ko noge ne morejo obstati. Kmalu nastopi trenutek za evakuacijo, ozke zenice in drsenje nazaj - v teorijo ekstaze.

2. Narkotična suita

Kaj je v ekstaziju, da nam omogoča zgoraj opisane predstave? Je mar slab ali celo perverzno dober? Nam povzroča halucinacije ali krha možgansko tkivo? Je vsak rejver slab ali obstajajo tudi taki dobri po srcu, ki rejvajo zastonj (brez ekstazija). Nam škoduje, nas slabi ali preprosto obstaja v kristalni omami naše podzavesti? Energetska popotovanja, terapevtski eliksir in raziskovalni izziv povezan s to drogo nas žene v razrešitev še ene psihouganke – ekstatične eksplozije uma.

Zakaj? Zato, ker je zelo popularen. Tako popularen, da je že kar globalno zasidran v teorijah sodobne komunikacije in oblikovalsko – tržnega izražanja. Svojo vseprisotnost, izhajajočo iz povprečnega *techno flyerja*¹, kaže v sodobnih medijih, na televiziji, računalniški *software* programih in seveda na Mreži. Substanca s toliko medijskega ozadja je kot malik z veliko verniki, raste in se razvija. Ekstazi je tako

¹Povprečen techno "flyer" je sinteza psihadeličnih ozadij, izstopajočih fontov in računalniške grafike.

skoraj gotovo tudi droga prihodnjega tisočletja. V nadaljevanju si bomo ogledali plesne molekule, učinke substanc, rejverje in ostale uživalce ekstazija in problematizirali znanost v odnosu do droge. Članek je pisan z namenom približati stvarnost uporabe plesnih drog in je zato oblikovan kot zmes retorike uporabnikov (izrazi, sleng) in teoretičnih vidikov plesne uporabe.

3. *Emphaty in ecstasy*

“Ecstasy” (*XTC, X, ADAM, EVA, E, ekser, i*) je predvsem popularno ime, njegovo prvo, bolj ustrezno poimenovanje je bilo “emphaty”. Zaradi bojazni, da bo besedo empatija razumelo premalo ljudi, je prevladalo poimenovanje ekstazi (*ecstasy*) kot oznaka za substanc. Danes govorimo o ekstaziju kot o drogi, ki v svoji definiciji vsebuje različne molekularne transformacije MDA², ki jo je na trgu mogoče dobiti v obliki različnih tablet in vsebnosti in tako povzroča različne zadetosti, ter ki ga – ne nazadnje – lahko pojmujejo kot osrednji steber sodobne *tehno* s plesom povezane subkulture.

Če pobrskamo po kratki zgodovini ekstazija, najdemo amine, katerih derivat je MDA, že v pradavnini kot sestavine rastlinskih olj muškatanega oreščka, vanilijinih zrn, kolmeža (*acorus calamus*), sa-safrasa (vrste lovorja) in drugih rastlin oziroma pra-zeli. Kolmež je staro zelišče, ki ga v starih knjigah o zeliščih (okoli 3700 pr.n.št.) poimenujejo *podaljševalec življenja*. MDA kot starševsko oziroma izvorno substanc za vse nadaljnje plesne molekule sintetizirajo leta 1910 v Nemčiji.

ADAM³ je pomenil korak naprej v razvoju do danes najbolj razširjene empatogene⁴ droge konca tisočletja. MDMA je danes najbolj zaželena vsebina tabletk ekstazija, je nekakšna izvirna, klasična E-izkušnja. Substanco so razvili leta 1914 v Nemčiji v podjetju Merck, nato pa nanjo pozabili vse do ameriških vojaških poskusov leta 1953. (Dekleva, 1998). Vojska je z MDMA podobno kot z MDA izvajala poskuse na živalih, ne pa tudi na ljudeh.

Tako osnovna MDA in izpeljana MDMA molekula sta v času pre-

²Metilen diokso amfetamina (3,4-metilendioksiamfetamin).

³ADAM=MDMA= metildioksimetilamfetamin (3,4-metildioksimetilamfetamin).

⁴Empatogeno – kar vzpodbuja empatijo, introjekcijo in metakognicijo.

hajali skozi različne stopnje in načine uporabe, tako tiste klinično terapevtske kot tudi povsem hedonistično plesne.

Najprej se bomo pomudili pri terapevtski uporabi ekstazija. Ključna oseba v terapevtski zgodbi je Aleksander Shulgin, ki je kot psihodelični teoretik in praktik ponovno odkril MDMA v šestdesetih letih. Njegovo delo je obsegalo iskanje terapevtske droge in ekstazi je izmed 179 drog, ki jih je podrobno preučeval, prišel najbližje njegovim pričakovanjem.

Shulginovo "ponovno odkritje" MDMA in s to substanco spremenjene zavesti, odprte za komunikacijo, soljudi in energijo, ga je navdušilo in drogo je priporočil psihoterapevtom. Sam jo je preizkušal tako kvalitativno kot kvantitativno. Začel je s 100 mg MDMA (kar je danes že razmeroma kar visoka doza⁵, ki jo zaužije povprečno izkušen *rejver*) in opisoval učinke. Preizkus je končal z dobrimi 200 mg *r*-izomera, kar je vsebina *dveh zelo dobrih in čistih* tabletk v današnji kulturi zadetosti. Kvalitativno je izkušnjo s 120 mg opisal takole (Shulgin, 1992):

"Počutim se popolnoma očiščen, ne obstaja nič drugega kot popolna evforija. Nikoli se nisem počutil bolje ali sploh verjel, da je kaj takega mogoče. Čistost, jasnost, čudovit občutek čiste notranje moči, ki se je nadaljeval ves preostanek dneva ... Ves naslednji dan sem se počutil kot "Državljan Vesolja", veliko bolj kot "Državljan Planeta", čas sem popolnoma izklopil in valoval od ene aktivnosti proti drugi ... (in druga izkušnja prav tako z 120 mg) ... Počutim se popolnoma mirno. Vse svoje življenje sem čakal, da pridem sem, kjer sem zdaj in počutim se, kot da sem prišel domov. Izpolnjen sem."

Shulgin je svoje "terapevtsko" odkritje leta 1977 posredoval psihoterapevtu Leu Zofu, ki je, prepričan v terapevtsko vrednost droge, ekstazi naprej priporočil in priskrbel okoli 4000 terapevtom. Vsi, ki so uporabljali ekstazi na svojih klientih, so drogo tudi sami poizkusili, saj je v tistem času veljalo prepričanje, da terapevt ne more izvajati take terapije, če sam ni seznanjen z učinki snovi, ki služi kot medij v terapevtskem procesu. Vsi ti pionirji uporabe ekstazija so bili prepričani, da so odkrili novo orodje za delo z ljudmi. Eden iz-

⁵Vsebnost MDMA v tabletkah *ecstasyja* se je v letih 1997/1998 gibala med 30 in 130 mg.

med njih je celo zapisal, da je "MDMA penicilin za dušo in predpisovanju penicilina se ne moreš odpovedati, ko enkrat vidiš, kako pomaga" (Saunders, 1995).

Zakaj se torej ekstazi ni prijel kot terapevtski eliksir in empato-genno zdravilo prihodnosti? Predvsem zaradi tega, ker trg, ki bi poskrbel za dobro prodajo zdravila, ni bil dovolj močan. Prednosti z ekstazijem podkrepljene psihoterapije so bile predvsem v bolj odprti komunikaciji, doveznosti na pohvale in kritike, pozitivni spremembe v občutenju drugih, vpogledu v osebne probleme in vzorce vedenja in mišljenja, zmanjšanju obramb in povečanju samozaupanja. Ekstazi je bil prvotno namenjen tistim, ki so imeli težave na zgoraj omenjenih področjih delovanja in čustvovanja. Ekstazi oziroma MDMA so priporočali tudi v psihoterapiji, ki je gradila na uvidu v položaj in notranjost klienta. MDMA je v takšni terapiji omogočal tudi okrepljeno samopercepcijo in duhovno ter osebno rast. Klinična uporaba je primerna tudi za ljudi, ki imajo težave s čustvovanjem in imajo močnejši karakterni oklep. Psihoterapija lahko nastopi šele potem, ko popusti *flash* čudovitih občutkov in sreče, torej, ko se za-detost prevesi v bolj umirjeno fazo, kjer lahko posameznik ob pomoči terapevta raziskuje svojo žalost, bolečino ali depresijo. Avtorja Grinspoon in Bakalar (cit. po Saunders, 1997) opisujeta učinke MDMA - od povečane introspekcije do začasne osvoboditve stanj depresije in anksioznosti. Ekstazi pomaga tudi v smislu terapevtske delovne alianse, saj omogoča večje zaupanje v terapevta in posledično večjo varnost pri razkrivanju klientovih težav. Grinspoon in Bakalar opredelita možnosti uporabe v eksistencialni humanistični terapiji in v tistih vejah, ki sledijo konceptom Rogersa in Freuda.

Ekstazi ima tudi svoje omejitve. Terapevtska uporaba je bila omejena na psihično stabilne posameznike, ki so lahko sprejeli in prestali takšno terapijo. Takih klientov pa ni bilo dovolj za potencialni farmacevtski trg. Drug problem je bil povezan s tem, da je bila substanca MDMA patentirana in čeprav je patent že potekel, droge v drugo ni mogoče patentirati in zaščititi, s tem pa so nastopili formalnopравни problemi glede proizvodnje in distribucije zdravila (droge). Končna proizvodnja bi terjala tudi dolgotrajne in drage poizkuse, ki bi omogočali varno terapevtsko uporabo.

Ob pregledu zgodovine substance se lahko vprašamo, kaj vpliva na odnos do drog v zahodni družbi. Uživanje droge za *užitek* in zaba-

vo je družbena prepoved, prekršek in tabu, uživanje iste droge za lajšanje bolečin pa je sprejemljivo in zaželeno početje. Če vzamemo pod drobnogled primer ekstazija, lahko zaslutimo tanko mejo med sprejemljivo in nesprejemljivo uporabo substance. Depresivni posameznik bo vzel drogo zato, da se bo počutil bolje (normalno, zdravo), nedepresivni (normalni) posameznik pa bo vzel drogo zato, da bo srečen (vesel, sproščen). Gre bodisi za dviganje na domnevno normalno nezadeto stanje zavesti ali za preseganje tega (treznega) stanja v stanje *high*, torej zadetost. Oseba je v obeh primerih zadeta, le zorni kot je drugačen in meja dopustnosti, zmernosti in modrosti premaknjena. (Prav tam) Kako se počutimo ob napisanem, je stvar osebnega pogleda na droge in zadetost, vendar v danem primeru lahko zaznamo negotovo razlikovanje med drogo in zdravilom.

Prav razvejana mreža terapevtske uporabe je bila poglaviti vzrok za pronicanje ekstazija v širšo uporabniško javnost. Psihoterapevti so se zavedali napak preteklosti, ko so s psiholitično in psihadelično⁶ terapijo LSD prenesli v subkulturno javnost. Pri ekstaziju so bili bolj previdni, raziskave so bile pod nadzorom in MDMA je le postopno prehajal v tako imenovano cestno (poulično) uporabo. Na začetku je bila uporaba omejena na raziskovalce, terapevte, japije in družbeno elito, ki je imela denar in prava poznanstva za nakup ekstazija. Nastajajoči *E underground* (ki je vključeval tudi pripadnike terapevtov in različnih raziskovalcev droge), se je širil in je bil tako odločilen za raztopitev droge v organizmu družbe. Uporaba je bila poleg samoterapije in raziskovanja zavesti razširjena tudi na komunikacijo med ljubimci in prijatelji. MDMA je počasi postajal prava droga ljubezni.

Zlata doba ekstazija je bila v letih med 1977 in 1985. Uporaba je bila v tem času omejena na terapevte, zanesenjake in študente. Leta 1985 je ameriška agencija DEA (Drug Enforcement Agency) uvrstila ekstazi v najstrožjo kategorijo prepovedanih drog – *nevarne in zasvajajoče snovi brez medicinske vrednosti*. Usoda ekstazija in konec terapevtske uporabe sta bila tako zapečateni. Na to se je odzvala majhna skupina ljudi, ki je sprožila tožbo proti DEA zaradi izključit-

⁶ Psihadelična terapija v Ameriki in psiholitična terapija v Evropi sta v 60. letih predstavljali terapevtsko uporabo LSD-ja za zdravljenje alkoholizma, anksioznih in obsesivnih nevroz, psihosomatike in spolnih motenj. Psiholitična terapija gradi bolj na preteklosti in objektivnih odnosih, psihadelična pa na metapogledu s stališča razsvetljenja, ki ga povzroči droga.

ve substance MDMA iz polja legalne uporabe. Ta tožba je v Ameriki zanetila pravi medijski požar in brezplačno reklamo za novo drogo, ki jo je uporabljalo čedalje več ljudi.

Uporaba v terapevtskih krogih tudi po prepovedi MDMA ni prenehala, omejila se je na entuzijaste in nedeljske terapevte, ki so v E-izkušnjo vpeljevali svoje partnerje, prijatelje in ljubimce. Ekstazi je imel na prehodu v nelegalno uporabo tudi zanimiv ritualni oziroma entheogeni pomen. Poleg omenjene empatogenosti spodbuja ekstazi tudi entheogenost, ki pomeni iskanje in odkrivanje boga v samem sebi. Ker ekstazi omogoča drugačno introspekcijo in v nekaterih komponentah zadetosti bolj jasno dojetje samega sebe, je postal v letih prodora te droge orodje v rokah različnih religij. Svoje izkušnje opisujejo benediktinski menihi, zen budisti in rabini. V izkušnjah opisujejo, da je molitev najpogosteje le *poskus molitve* in komunikacije z bogom, ki se le redko uresniči. Ekstazi omogoča neposredno povezavo z božanstvom zunaj in znotraj sebe. Čeprav religije večinoma izključujejo uporabo droge in jo označujejo kot destruktivno zavesti in napačno interpretacijo božjega, jo v posameznih primerih uporabljajo, ko posameznik zares išče boga ali v inicialnih fazah meditacij. Religiozne izkušnje poudarjajo nove pomene, kakovosti in dimenzije z ekstazijem spodbujene komunikacije. MDMA omogoča nove nivoje in pokrajine komunikacije, v katerih človek jasneje vidi svoji trenutni položaj in možnosti za prihodnost. Pogovori s soljudmi so bogati in polni čustev, vendar kakovostno drugačni od komunikacije, v katere ozadju je THC (aktivna snov v marihuani oz. hašišu). Vpliv ekstazija se čuti kot občutek teže trenutka in situacije, na katero *zadeti subjekt* gleda kot na nekaj izjemnega in čudovitega. Občutek za pomen in resnost življenja se poveča. Prostor komunikacije je notranji (čeprav komuniciramo z sočlovekom), brez zapletenih obrambnega, sprenevedanja in skrivanja za mentalnimi fasadami. Uporabniki ekstazija (in ne samo menihi) občutijo poglobljeno komunikacijo kot sestavino izkušnje. (Prav tam.)

Zadnje poglavje zgodovine ekstazija se piše v tem trenutku. Pri nas in po svetu pleše na tisoče majhnih plesnih plemen (tribes), ki MDMA izkoriščajo za plesne rituale. Prehod iz enega (duhovnega oz. terapevtskega) v drug (plesno hedonističen) način ritualne uporabe se je dogajal na prehodu iz osemdesetih v devetdeseta leta. Čeprav je na zunaj divja plesna (rejev) zabava vse kaj drugega kot reli-

giozna izkušnja, jo nekateri rejverji pogosto doživijo kot ritual in duhovno doživetje. Izkušeni rejverji uporabljajo MDMA kot ključ za dostop do entheogenih stanj zavesti, ki jih spodbujajo ritem in frekvenca v ozadju glasbe. Preskok na plesno uporabo droge lahko torej iščemo v ritualnem pomenu zadetosti, ki se je uspela uspešno vključiti v tehnologijo in mišljenje sedanosti.

Ob koncu 80. let prinesejo tabletki ekstazija v Evropo pristaši indijskega guruja Bhagwan Rajneesa, ko so se selili iz svojega ashrama v Oregonu. Skorajda istočasno so prinesli ekstazi na otok Ibiza ameriški "di džejji" in skoraj v trenutku je bila rojena nova plesna droga. Na zabavah so se mešale droge in zvrsti glasbe, ki so iz prvotne Native American in World glasbe črpale energijo in vzorce (*sample*) za nastajajočo plesno glasbo. Iz osnove *tehn*a in *acid* glasbe so nato izšle vse moderne oblike elektronskega poustvarjanja, ki segajo od racionalnega *minimala* do *hard core* ekstremov *gabba* in *goa* podzvrsti. Britanski turisti so prinesli plošče in tabletki na svoje domače zabave, kjer je ekstazi začel izpodrinjati tedanjo plesno drogo številka ena – LSD (acid). V nekaj letih se je ekstazi bliskovito širil po plesiščih Anglije in celinske Evrope, v letu 1993 je po ulicah Berlina na Love parade plesalo 50.000 pretežno zadetih plesalcev. Love parade 1998 jih je zbral že skoraj milijon.

Seveda takšnega prodora plesne uporabe niso spregledali državni organi. Policija je na začetku 90. let v Veliki Britaniji preganjala in zapirala vse večje rejve, saj se je tam obrnilo veliko denarja za ozvočenje, naprave, laserje in drogo. Poleg neobdavčenega denarja je bil problem predvsem nastajanje neke nove plesne subkulture, ki je tako kot vsaka nova oblika zabave ogrožala vrednote in trdnost prevladujočega kulturnega sistema. Za pravni pregon zabav so se organizirale posebne enote policije, ki so po celi Angliji na avtocestah preganjale predvajalce glasbe v diskotekah (di džejje) in preprečevale zbiranje mladih, po drugi strani pa so delovale bolj globalno – zapirali so piratske radijske postaje in organizatorje zabav. Rejv je preživel napad avtoritete in tudi oblikovanje nove plesne subkulture. Na sceno je prinesel novo drogo, ki je izpodrinila stare, nekoliko bolj agresivne plesne droge. Plesne droge preteklosti (speed in LSD), ki so jih uporabljali pred dvema desetletjema v vročici sobotne noči, je nadomestil E. Ta prehod je bil precej neboleč, v stvarnost mladinskih subkultur pa je uvedel temeljno spremembo. Nova droge je spre-

menila način interakcije med pripadniki subkultur. Običajno napadalnost in defenzivnost je zamenjal občutek ljubezni, pripadnosti in empatije. Znotraj novonastale rejev scene ni bilo frakcij, ki bi med seboj fizično obračunavale, kot je bilo to v preteklosti v navadi med Skini in Modi. Zaradi ekstazija se je v letih formiranja nove mladinske kulture zmanjšala agresivnost med pripadniki navijaških⁷ skupin. Alkohol je med rejverji postal obrobna (stara, agresivna) droga.

Kultura ekstazija se je do danes tudi precej spremenila. Na začetku je bila ena sama velika srečna družina. Danes se tehno in rejev scena delita na več skupin in ljubiteljev (častilcev) prav določene zvrsti glasbe. Zabave imajo več vzporednih plesišč, kjer plešejo na različne vzorce glasbe. Napredovala je tehnologija vzorčenja, hitrost glasbe in image plesalcev, ki se deli od tistih plastičnih do povsem običajno oblečenih plesalcev.

3. Kakšna je lahko plesna molekula?

You and me on ecstasy

Apolo 4 forty, Electroglide in Blue

Za psihotropne substance pogosto rečemo, da posegajo v delovanje telesa in duha. To lahko počnejo na takšne in drugačne načine. In nato napišemo knjigo (brošuro) ki pravi, če boš jedel *to in to*, se bo zgodilo *to in ono*. In na koncu boš umrl. Toda droge ne prenesejo preproste retorike. Mogoče zato, ker so same po sebi zelo zapletene. In ker so zapletene, vplivajo na naš intelekt, željo, čustva in spomin na zapletene načine. Nikakor ne povsem preprosto, enoznačno in na način nujne zveze vzrok (droga) -posledica (točno določena zadržanost). V ozadju uporabe je potrošništvo in mehanizmi "*vidiš, zaželiš in kupiš*". Potrošniška kultura je še vedno razmeroma enoznačna in prav nič zapletena. Najprej je tu sprejemanje informacij (reklame, sporočila) in nato predelovanje zunanjih idej brez dodajanja lastnega prispevka. Razum je pasiven in se podreja eksternim idejam (zra-

⁷ Sociolog Mark Gilman je opazil zanimivo spremembo na navijaški sceni (pretepi, pivo in nogomet) v Manchestru, ko so nogometni hulgani prišli v stik z ekstazijem. Odvrgli so mačo videz in zadedi plesali v istem klubu kot njihovi nasprotniki. Od tega trenutka se je nasilje na nogometnih tekmah zmanjšalo in ni nikoli več doseglo nekdanje ravni, tudi ko so navijači E zamenjali z speedom. Seveda so bili vmes verjetno tudi drugi dejavniki, tako da vsega tega ne moremo pripisati samo ekstaziju.

ven pa si zaželi npr. avto, računalo ali drogo). Takšna filozofija je lahko ozadje "Just say No" programov za preprečevanje zasvojenosti. Odpovejte se prepovedanim stanjem zavesti. (Lenson, 1995).

Marihuana, psilocibin in ekstazi so spremenili potrošniško logiko in ji dodali nove razsežnosti. Uporabniki se za droge ne odločajo samo po načelih ponudbe in povpraševanja, ampak bolj komplicirano, na podlagi preteklih izkušenj in pričakovanj neke določene prihodnosti. Predvsem psihadelične droge so odvisne od tega, kdo smo (kako razvita, zdrava in trdna je naša duševnost) in kakšne so naše izkušnje iz preteklosti. *To kar pišem, monitor na kate-rega gledam, techno CD, ki pritajena grmi iz ozadja in življenje, ki si ga gradim, so stvari nekih osebnih odločitev in preferenc, ki jih ne ustvarja samo sedanost ampak hkrati tudi obe skrajnosti dimenziji časa. To, kar sem počel pred dvema letoma in to, kar bom počel čez dve leti.*

Podobne stvari so v ozadju uporabe psihadeličnih in empatogenih drog. Zavest, ne katero se veže droga, ni ena in univerzalna. Substanca, ki se veže na molekule zavesti, naleti tam na preteklost uporabe ali neuporabe. To preteklost, ki vsebuje tako slabe kot dobre izkušnje z drogo, imenujemo set. Set je tudi stanje zavesti in naravnost misli v trenutku, ko smo zaužili drogo. Druga stvar, ki je pomembna za razumevanje zadetosti, je setting. Setting je okolje (fizično in socialno), ki je lahko vzpodbudno ali pa deluje utesnjujoče, negotovo in nesproščeno. Največ težav pri uživanju drog je zaradi neskladja med pričakovanji (prešibka ali premočna) in trenutnim položajem (sovražno okolje, zunanja ogroženost).

Set je pričakovanje večera in pričakovanje zadetosti. Pričakovanja so pomembna, saj jih lahko droga doseže, preseže ali sploh ne doseže. Set je stanje zavesti pred vsako uporabo. Lahko je reči, da nekdo raje kadi marihuano s kolegi kot s kriminalisti, ampak to je že setting, ki ga je pogojila anticipacija uporabnika. Na naravnost se navežejo izkušnje z enako ali drugo drogo. Ko nastopi trenutek zadetosti, lahko pride od spredaj, *frontalno* (učinek je poznan in pričakovan) ali *od zadaj*, z zadnje strani glave (učinek je tuj in se ga prestrašimo). Pojavnost zadetosti je v funkciji pričakovanja. Odvisna je od tega, ali se drogo podcenjuje ali precenjuje. Ekstazi lahko uporabnika pusti v lažnem pričakovanju nečesa, kar se sploh ni zgodilo, in udari šele tri ure po zaužitju. Podobno je z

LSD-jem in v manjši meri tudi z marihuano. In temu se reče *bad trip*. V taki situaciji je težko pomagati. Med izkušenimi uporabniki se uporablja metoda prepričevanja (pomirjevanja), ki ji še najbolj ustreza izraz *talk down*. Uporabniku, ki je preveč zadet, se poizkuša dopovedati, da se okrog njega godijo stvari, ki so povsem običajne in ki ne ogrožajo njegove integritete. Tako se lahko odstrani nekaj simptomov, elementi nelagodja in nejasnega strahu pa ostajajo skoraj nespremenjeni. To je posledica *seta* in le malo okolja, v katerem se je uporabnik znašel. Če bi bil vzrok samo v okolju in drogi, potem bi ga s pregovarjanjem lepo spustili na varen nivo uporabe. Korenine slabega tripa ležijo v času pred zaužitjem, ko je uporabnik zavestno ali zunajzavestno predvidel, kakšne bodo posledice in kakšen bo vrhunec uporabe. Pričakovanja so v nekem smislu stalna in podobna zgodnjim spominom, ki nekatere ljudi preganjajo vse življenje, in uporabnika na slabem tripu *zadanejo* v nanosekundi. Vsak trip ima svojo predzgodovino, ki je ravno tako pomembna in deterministična kot otroštvo v psihoanalitični interpretaciji (Ibid.)

Ekstazi deluje na zavest povsem drugače kot druge droge. Čeprav je glavna in zaželena vsebina tabletko ekstazija MDMA sestavljena iz *dveh drog*⁸, kot kemijska vez med molekulo amfetamina in meskalina, je učinek drugačna zadetost, kot bi jo pričakovali glede na naravo obeh sestavin. Pričakovali bi lahko, da bo del meskalina povzročal srednje močne ali močne halucinacije, spremenjen amfetamin v drogi pa bo dal energijo podobno tisti ob uporabi speeda, kokaina ali sorodnih poživil. Zadetost z ekstazijem (zankrat bomo ekstazi mislili kot original MDMA) je morda res bližje amfetaminu kot meskalinu, saj ustvarja ogromne količine energije, volje in potencialov, vendar se od nje tudi razlikuje prav po svoji empatogenosti, ki je morda tista majhna sled meskalina. Halucinacij pa ob uporabi MDMA ne bo, razen če gre za predoziranje, oziroma močno preseženo mejo dobrega okusa - 120 mg. V klasični literaturi uporabljajo pojem psihadeličen predvsem za označevanje vidnih halucinacij, ki jih sproži neka snov (navadno meskalin, psilocibin, LSD ...), uporabniki sami pa prividov ne pojmujejo kot esenco izkušnje. (Eisner, 1989) Psihadeličnost je stanje duha, ki je značilno in prepoznavno. Ekstazi ne povzroča klasične psihadelične izkušnje in se od nje celo zelo oddalji. Zadetost, oziroma njen naj-

višji del, fleš, bi lahko pogojno primerjali z *heroinskim flešem*⁹, saj gresta vrhunca v isto smer – proti vsemogočnosti in polnosti ter enosti. Vseeno je kvalitativna in kvantitativna izkušnja fleša pri teh dveh vrhuncih zavesti različna, saj opiat valujejo na drugih mentalnih frekvencah. Podobnost so zagotovo prvi opazili uporabniki, ki uporabljajo *fleš* in *fleširanje* predvsem v navezavi na H (heroin) in E.

MDMA okrepi ego, vendar ne na klasičen amfetaminsko *močno hladno* način, ampak zmanjša obrambe in nežno odstrani ovire v razumevanju in komunikaciji. (Ibid.) Funkcije ega ekstazi ojača tudi v smislu spremenjenega pojmovanja *odkritosti*, saj lahko vsakdo pove, kar res misli, brez omejevanja ega in strahu pred zavrnitvijo ali notranjo poškodbo. Amfetamin, ki se obnaša povsem neamfetaminsko, drugače in vendar zelo odprto in prijetno.

Naslednja stvar, ki jo povzroča zadetost z MDMA-jem in njegovimi tesnejšimi kemijskimi sorodniki, je *empatogenost*. Empatogenost združuje stanja skoraj kozmične zavesti in verbalne in neverbalne komunikacije na nekih novih nivojih ter samodojemanje in oblikovanje razmeroma novega sebstva. Posledica amfetaminsko ali koka-insko spodbujene komunikacije je hitrost in količina pogovora, ki je nagnjena bolj k samoabsorbiciji, pomeni pa se izgublja v klepetu. Pogovor je bolj sredstvo samo-gratifikacije kot komunikacije. (Ibid.) Komunikacija, ki jo spodbudijo variacije MDxx¹⁰, je bolj polna, zazrta v sedanost in konstruktivno reševanje problemov, misli sledijo do nekega cilja in se ne razblinijo tako kot pri amfetaminski zadetosti. Poseben poudarek je na empatiji, na tem, da vidimo z očmi drugega in čutimo s srcem drugega. Ekstazi ima veliko povezav s simbolom srca, ki se pojavlja na tabletkah, rejv plakatih... To srce pomeni ljubezen in na nek način empatijo, saj ekstazi dejansko približa uporabnika resnici znotraj sebe in razumevanju resnice v pomembnih drugih. Zaradi vsega tega so za fenetilamine, kot so MDA in kasnejše analogone, predlagali uporabo termina *empatogenost* namesto *psihadeličnost*, ker ta izraz bolje opisuje samo bistvo zadeto-

⁹Molekula MDMA ni mešanica dveh drog, ampak samostojen semisintetični proizvod. MDMA ne vsebuje amfetamina, čeprav ga mogoče imenujejo psihadelični amfetamin, temveč je le podobna molekula, ki v možganih na podoben način deluje na neurotransmiterje ... (Saunders, 1997).

¹⁰Heroinski fleš je tukaj kot metafora sveže prvinske izkušnje s heroinom in ne fleša, ki odpravi bolečine junkija.

¹⁰V nadaljevanju bomo za celotno skupino MDMA, MDEA in MBDB uporabljali oznako MDxx.

sti, ki ga povzročajo takšne droge. Seveda empatije ne proizvaja substanca, ampak ta le ustvari podlago za njen razvoj, ki je nato odvisen od vsakega posameznika. MDxx začasno spremeni kemijsko strukturo možganov, kjer sproži *nevrološko stikalo* in omogoča dostop do novih stanj zavesti. (Ibid.) Mešanica metafizike in fiziologije domnevno omogoča nastanek empatije. Vez med možgani, mislimi in substanco sproži empatogene vsebine in jih (zgolj figurativno) razlije po telesu in duši. Bolj temeljno filozofsko vprašanje od razlike med telesom in zadetostjo je obstojnost izkušnje zadetosti in njenega vpliva na relativno realnost. Vprašanje se dotika samih izkušenj empatije, ljubezni in spolnosti znotraj zadetosti in tega, ali so stanja spodbujena s substanco, ali obstajajo sama po sebi latentna in čakajo na impulz droge. MDxx tvori matriko alternativnega stanja zavesti, ki omogoča padec nepotrebnih obramb *default* sveta in stanja. Bivši rejverji včasih kritično presojujejo pretekle izkušnje z magijo zadetosti, ki sicer nikoli ne umre, ampak počasi, a vztrajno zbledi. Zato izkušnja z ekstazijem ni neka popolnoma druga realnost, je zgolj realnost brez obramb, polna ljubezni, dotikanja in komunikacije. Je realna v časovno prostorskih globinah zadetosti. Vprašanje realnosti lahko skrčimo na vprašanje, *ali je takšno stanje tudi funkcionalno?* (Prav tam.) Kam bi pripeljala vsakodnevna uporaba ekstazija kot morebitne droge prihodnosti? Realnost ekstazija je tako bolj (terapevtsko, raversko, partnersko) uporabna za odkrivanje lastnih obramb in zadržkov in poglobljanje medsebojnih odnosov kot za redno uporabo, ker magija substance tako počasi zbledi.

Tabletka ekstazija lahko zaradi različnih vsebin povzroči tudi različna stanja zadetosti. Poleg klasičnih substanc MDA in MDEA lahko vsebuje še nekatere druge amfetaminske analogone ali pa kaj povsem drugega. Dodatki so lahko povsem nenevarni (kofein, amfetamin) ali pa zelo nevarni (ketamin, altropin) povzročitelji neempatogene in precej nevarne zadetosti. (Glej tabelo 1)

Razlika med učinki MDMA in MDEA je zelo majhna, tako da veliko uporabnikov in prodajalcev droge pravzaprav ne zazna kakovostne razlike zadetosti. V tabletki količinsko prevladuje ena substanca, in če je te veliko (okoli 100-120 mg), navadno ne vsebuje veliko dodatkov, ki bi kaj dodajali k zadetosti. Tabletke, kjer je vsebnost osnovne substance majhna (okoli 40 mg), vsebujejo še nekaj kofeina ali pa kombinacijo dveh osnovnih substanc MDMA in MDEA. Zelo redka je

kombinacija z amfetaminom, saj mešanje MDxx in amfetamin sulfatov (whizz, speed) ni priporočljivo. Amfetamin nastopa v tabletkah samostojno ali pa v povezavi z kofeinom (20 mg amfetamina in sled kofeina).

SUBSTANCA	ČAS ZADETOSTI	UČINKI
MDMA	4-6 ur	<i>empatija; toplina; povezanost; večji poudarek na komunikaciji</i>
MDEA	3-5 ur	podobno; vendar z nekaj manj izrazito komunikacijo; manj emocij + energija
MDA lahko	8-12 ur	učinki so bolj podobni amfetaminom; se pojavijo šibke halucinacije
MBDB	/	podoben MDMA, vendar manj intenziven; večji kognitivni učinek z manj empatije in emocij
2CB	/	bolj psihadelični učinki; manj empatije; večja sposobnost mišljenja
SPEED	/	učinki amfetaminov; budnost; veliko energije, ki je bolj kratkoročna

Tabela 1: Učinki substanc, ki jih lahko zasledimo kot prevladujoče v tabletkah ekstazija poleg ostalih dodatkov. Različna imena in substance MDxx so nastala med drugim tudi zaradi oblikovanja (dizajniranja) droge, ki ima namen poleg odkrivanja nove droge tudi iskanje luknje v zakonu. Dodajanje novih kemijskih struktur na obstoječo snov za nekaj časa izloči iz polja nelegalnega novo nastalo drogo. Največkrat nova oblika droge povzroči tudi drugačno zadetost...

Tudi ob kombinaciji ekstazija z drugimi drogami gradi osnovno komponento zadetosti (energija, komunikacija...) MDMA, druge substance, ki jih uporabljajo za podaljševanje ali zmanjševanje učinkov (marihuana, amfetamini), pa dodajajo ali odvzemajo energijo. Takšna prevlada ekstazija govori v prid dejstvu, da je to zelo močna droga. Močna zato, ker povzroča fleš, in ker so njeni učinki dolgotrajni, podobno kot pri LSD-ju. Ekstazi je močna droga tudi v smislu same uporabe, saj nepripravljenega uporabnika kaj hitro preveč zadane in tako povzroči neprijetno izkušnjo. Tudi ekstazi je, tako kot LSD in drugi psihadeliki, podvržen vplivom seta in setinga, vendar obe variabli nista tako zelo pomembni. Set in setting sta bolj pomembna

pri uvajanju uporabnika v svet ekstazija, kasneje pa spremenljivki ne igrata več takšne vloge. Ekstazi se včasih uporablja celo kot kreator *seta* za uporabo *visokih* psihadelikov, npr. LSD-ja.

MDMA in MDA v ekstaziju sprožita paradoksalne učinke zadetosti v primerjavi s klasičnimi amfetamini. Amfetaminska izkušnja naredi duha in telo nemirna, sprošča energijo, medtem ko ekstazi povzroča *notranji mir, sprostitev in enost*, podobno stanju meditacije, ob vsem tem pa lahko vključuje tudi močno energiziranje. Razlike med učinki so razlike med analogoni. Učinki se od *pravega* MDMA bolj ali manj oddaljujejo ter dodajajo nove sestavine in nianse zadetosti. Omenjali smo že MDEA (Evo), ki je izrazito podoben MDMA in MDA, ki povzroča nekoliko drugačno izkušnjo. Razlike v niansah stanj zavesti in učinkih so nazorneje predstavljene v tabeli 1.

Slika 1: Tabletki ekstazija imajo v premeru od 6 do 10 mm, so različnih barv in oblik, razpoznavne so tudi po logotipih, ki so vtisnjeni na tabletko. Podobno kot pri LSD-ju imajo nekateri simboli svoj pomen, vendar jih je ekonomija droge v današnjem času skoraj izničila. Playboy, ki je bil nekoč prodajna uspešnica z 120 mg MDMA, danes reproducirajo povsem brez bazične substance, npr. samo z 27 mg amfetamina in nekaj kofeina. Tri do šest mesecev po izvirmiku nastopijo posnemovalci, ki kopirajo logo, ne pa vsebine. Ker ekstazija ni težko proizvajati (recepti so prosto dostopni na internetu), tabletki vsebujejo nečistoče, ki pa so zgolj posledica nezadostne in nepravilne sinteze. Zato včasih govorimo o nečistem MDMA. Izgled tabletki je zelo pomemben, saj že na prvi pogled slaba izdelava, vezava in odtis pričata o dvomljivem poreklu droge. Boljše tabletki imajo bolj pravilne robove, se ne drobitjo itd. Čisti MDMA je v obliki belih kristalov. Če so kristali zelo majhni, je v obliki belega prahu, ki se ga stiska v tabletki. Substanca je zelo obstojna, topi se v vodi in alkoholu in je grenkega okusa. Nepopoln proizvod sinteze je rjave barve. Tabletki navadno tehtajo med 200 in 600 mg, tako da je aktivne substance okoli 100 mg, ostalo je vezivo.

Učinki MDMA in MDEA so zelo podobni. MDA izstopa z možnim pojavom šibkih halucinacij, MBDB pa je analogon, ki ga je v sredini 80. let oblikoval Dave Nichols, da bi se izognil klasifikaciji MDMA-ja med psihadelične droge. Struktura MBDB je skoraj identična formuli za MDMA, razlika je le v tem, da ima slednji na alfa poziciji metil, MBDB pa etil. Vendar je ta majhen kemijski popravek v dizajnu molekule po besedah Nicholisa dovolj, da pogojno odvzame psihadelični učinek MDMA. (Ecstasy.org, 1999) MBDB je podoben MDxx,

vendar ne povzroča takšnega stanja euforije in dobrega počutja. Kot droga je ta analogon tudi šibkejši, saj npr. za učinek, podoben 125 mg MDMA, potrebujemo 175 mg substance. Tabletke MBDB so v ekonomiji ekstazija dokaj redke, pojavljajo se v nekaterih tabletkah vendar, v zelo majhni kvantiteti (55 mg v tabletki TNT).

Delovanje ter stanje zavesti in organizma lahko razdelimo na štiri ločene stopnje, ki pa se med seboj povezujejo oziroma se nadaljujejo in tako tvorijo zaključeno izkušnjo. Eisner jih je opisal v terapevtskem smislu, mi pa ga bomo prenesli na stopnjo današnje plesno popularne uporabe. Stopnje bomo poimenovali: Energiziranje (*Coming on*), Plato, Spuščanje (*Coming down*) in Ugodje (*Afterglow*). (Eisner, 1989)

4. Dviganje in spuščanje

Energiziranje

Prva stopnja se začne z zaužitjem tabletko (redkeje s snifanjem ali z injiciranjem) in traja prve pol ure. Povedali smo že, da je čas v zadetosti relativen. Tabletko LSD-ja ali ekstazija naj bi zadela v 30 do 45 minutah, vendar se čas od zaužitja do *fleširanja* lahko raztegne tudi na 2 uri, odvisno od količine zaužite substance na samem začetku izkušnje. Razlika med ekstazijem in drugimi psihadeliki je *včasih*¹¹ v tem, da prehod do vrhunca izkušnje ni tako postopen in blag, ampak dokaj hiter in proti koncu energiziranja zelo zgoščen. V angloameriškem slengu je vrhunec izkušnje tudi *hit*, *rush*, *flash* ali *come-on*, in če ponovno izhajamo iz semantike uporabnikov, nam vrhunec pomeni *totalno razdejanje*, *butanje*, vrh moči substance. *Flash* traja od 15-30 minut, njegova moč pa je odvisna od miligramov zaužite substance, prava stvar se začne le nad 120 mg. Izkušeni uporabniki izračunajo, kdaj jih bo zajel *rush* in nekateri ga radi pričakajo ob subjektivno pomembnih *settingih* (na plesišču, zunaj, znotraj, s partnerjem, spolno...). *Rush* je tudi prva nevarnost, s katero se sreča nekdo, ki vstopa v svet E-izkušnje. Vrhunec izkušnje občutijo nekateri uporabniki kot neprijeten, z učinki, ki precej spominjajo na LSD (pritisk na možgane, stene lobanje, mravljinici, motnje

¹¹Spet včasih, vse izkušnje so močno subjektivne in zato relativne v odnosu do zadetosti drugih, lahko uporabimo izraz povprečnega uporabnika, ki naj bi ga zadelo v pol ure.

motorike...). *Rush* se kaže včasih kot panika, potenje, zenice so, podobno kot pri tripu, razširjene povsem do roba, pojav nistagmusa, stiskanja čeljusti in oblizovanja, srčni utrip je pospešen, uporabnik občuti suha usta in grlo. Razlika med terapijo in plesiščem oziroma rekreativno zasebno uporabo je v vlogi terapevta, ki pa ga lahko nadomesti prijatelj, partner ali nekdo, ki je že imel izkušnje z ekstazijem in pozna njegovo delovanje. *Rush* je veliko bolj varen pod varstvom *guida*, ki vodi in nadzoruje E-izkušnjo. V tej točki zadetosti pride do pripovedovanja o svojih občutkih drugim ljudem ali partnerju, skupaj s tem pa se manjšajo tudi obrambe. Novo stanje ega se ustvari tudi z govorjenjem, izražanjem čustev in skritih idej. Uporabnik včasih kaže popolno navdušenje nad tem novim stanjem zavesti in o tem tudi pripoveduje drugim. V tem uvodnem delu zadetosti je čutiti napetost, energijo in moč droge, ki je pripeljala do vrhunca. Energije je lahko včasih tudi preveč, zato so pomembni sprehodi, gibanje in ples. Uporabnik se na tem mestu srečuje z nemirrom, prestopa se, pogovarja, besni ... zadetost pa se počasi preveša v nežnejši, bolj sproščen del.

Plato

Plato pomeni navidezno umiritev zadetosti od pol do tri ure po uvodnem *rushu*. Stanje se stabilizira, uporabnik se prepusti mirnemu in hladnemu zavedanju. Zavedanju ljudi, prostora, časa in glasbe okoli sebe. Plato je naslednja stopnja zadetosti, drugačna od energiziranja, vseeno pa vsebuje komponente uvodne izkušnje, kot so empatija in kontakt in jih še stopnjuje. Eksplozija zavesti se v tej fazi umiri v čisto meditacijo, razmišljanje brez nepotrebnih misli. Uživalca prevzame občutek ekstaze, ki že rahlo popušča in se umirja, vse je popolno tako, kot je, in vsi ljudje so prijetni taki, kot so. (Ibid.) Plato je popolno stanje zavesti brez posebnih učinkov na telo. Noge in roke ubogajo, povezovanje gibov je mehkejše, premišljeno in skladno, kar se dobro vidi na plesišču. Glasba ima v rejev kulturi na tej stopnji zavesti veliko vlogo. To je čas čutnega plesanja in gibanja, nevidne povezave z soplesalci in di džejem. Predvajalec glasbe ima velik vpliv na potek zadetosti v tej fazi. Pazljivo izbiranje glasbe, več frekvenc, mehkih prehodov z nekoliko manj poudarjeno bas linijo. Di džej ima ključ do srca plesalcev. Z uravnavanjem frekvencerjev in hitrosti enega izmed gramofonov

dosežejo BPM¹² srca plesočega rejverja. Pojavnost tega novega, precej stalnega stanja zavesti je tranzicija *rusha*, ki je osvobodjena notranjega hrupa. Prehod iz enega v drugo stanje zadetosti je eden izmed najzanimivejših trenutkov izkušnje.

Terapevtska vrednost konkretnega stanja zavesti je usmerjanje v prihodnost, ki se zdi bolj jasna in dostopna. Empatija se prenese na konkretne socialne odnose, ki jih uporabnik drugače doživi. Tudi neterapevtska uporaba ima lahko podobne učinke, zadržte v prihodnost, soljudi in samega sebe v svetu brez droge.

Spuščanje

Ta stopnja je prehajanje iz empatogene zadetosti v bolj amfetaminsko zadetost tri do šest ur po *rushu*. Spet gre za kakovostno spreminjanje duševnega stanja. Tukaj ne gre za prehajanje iz *high* v *high*, ampak bolj za *high* v *low*. V tem času lahko pri nekaterih uporabnikih nastopi razočaranje ali kakšne druga negativna čustva. Verjetno gre za povsem psihični proces, ki je rezultat nasprotja med ugodjem ekstazija, in spuščanja v drugačno, pojemajoče energiziranje, bolj podobno stimulansom. Spet drugim, tistim, ki droge jemljejo rekreativno in kot čisti užitek, bo ta prehod zanimiv in koristen. Bolj kot v terapiji, je počasno spuščanje pomembno in cenjeno na celo noč ali več dni trajajočih rejev zabavah. Rahel, amfetaminskem podoben učinek, ki pa lahko traja nekaj ur, je ob glasbi idealen stimulans in dela ekstazi za najboljšo in najvišjo plesno drogo. Razum je še vedno povsem jasen, povezan z glasbo in soplesalci, glasba je lahko divja in se proti koncu zabave prevesi v *after hour*¹³, kjer dobi prednost bolj umirjena trance in ambient glasba. *After hour* je lahko tudi potovanje v neznano, začetek novega dne itd. Posebna lastnost spuščanja je v tem, da je povsem neboleče in popolnoma kontinuirano proti *default* stanju. Spuščanje pa še ni konec učinkov ekstazija, ampak le logični zaključek platoja in prehajanje v *afterglow*. Po preplesani noči ostanejo bolečine v spodnjem predelu hrbta in ledvicah, kar pa

¹²BPM je okrajšava za *beats per minute*. En beat je ena zaključena enota basa ali frekvence, ki tvori ozadje glasbene forme. Računalniška glasba kot tudi bitje srca rejverja pogosto presežeta številko 120.

¹³*After hour* je ime za čas in lokacijo, kjer se po rejuv v kakšnem lokalu ali kar na sami zabavi proti jutru nabirajo plesalci, kjer v umirjenem ritmu trance in ambient glasbe popušča učinek ekstazija. *After hour* je logični zaključek plesnega večera, ki se je razvil zgolj in zaradi droge.

je povsem normalen pojav in je posledica substance v povezavi z gibanjem (plesom), pretiranim pitjem vode in posledično izgubo soli in mineralov, ali pa z dehidracijo ledvic zaradi premalo tekočine. Bolečine v križu in ledvicah pa niso neposredna posledica ekstazija in jih je mogoče preprečiti z zmernim pitjem vode oziroma izotoničnih pijač. Krivulja zadetosi ob spuščanju prehaja v naslednji dan in se nadaljuje kot *afterglow* po dobrem spancu.

Ugodje

Učinki ekstazija se nadaljujejo tudi po spanju, ko od drugih drog ostaja le še slabo počutje in izčrpanost. Tudi po ekstaziju se pojavi izčrpanost, vendar je v tej izčrpanosti tudi ugodje in sproščenost. To pozitivno čustveno stanje je posledica izkušnje pretekle noči, empatije, ljubezni in občutka popolnosti. Od vseh teh komponent lahko v *afterglowu* ostane kar precej in občutki ostanejo taki še več dni ali celo tednov. Tudi energija je še vedno v ozadju, polni pa se iz rezervoarja izkušnje. V načrtovanju izkušnje je tako najbolje, če ostane dan po zaužitju prost vseh obveznosti in omejitev. Nekateri ostanejo raje doma, drugi pa se potopijo v svet interakcije in odkrivajo, kako jim je izkušnja spremenila poglede na ljudi in jih morda oplemenitila.

Stranski učinki in nezaželene reakcije, ki lahko sledijo *afterglowu*, so napetost v mišicah, nespečnost in zmanjšan apetit. Ekstazi zelo redko povzroča stanje zastrupitve, podobno psihozi (paranoji), ki traja nekaj dni po zaužitju. Čeprav ekstazi ni halucinogen, so možne halucinacije in stanja toksičnega delirija pri osebah, ki so zaužile več kot 200 mg čiste substance. Ali lahko ekstazi podobno kot LSD povzroči psihozo? Podobno kot pri LSD-ju je odgovor v patoplastičnemu učinku droge, ki naj bi pri osebah, ki imajo predispozicije za razvoj shizofrenije in manično depresivne psihoze, pospešil ali spodbudil razvoj bolezni. (Saunders, 1997)

Nezaželeni in dalj časa trajajoči učinki ekstazija so lahko tudi anksioznost in napadi panike ter depersonalizacija in derealizacija. Depersonalizacija se nanaša na neprijetne občutke, da nekdo *ni resničen* in je nesposoben za občutenja in emocije. Derealizacija pa je nasproten občutek, da je okolje *neresnično* ali da ne obstaja. Anksioznost, panika, depersonalizacija in derealizacija so nezaželeni učinki, za katere pa ni nujno, da jih povzroča ekstazi in so lahko simpto-

mi, ki se kažejo ob celi vrsti bolezenskih pojavov in motenj (depresija, shizofrenija, epilepsija, anksioznost...) (Ibid.).

Depresija je povezana z uporabo substance, zlasti pri prehodu iz platoja v spuščanje in naprej proti *default* stanju. Tovrstna depresija je minljiva, nekaj dalj časa trajajoča je lahko le v primeru kronične uporabe ekstazija. Depresija je povezana z menjavo stanj iz evforije v normalo, ali bolj teoretično, z znižano stopnjo serotonina v možganih, ki traja približno teden dni oziroma toliko, kot traja stanje začasne depresije.

Naslednji iz vrste nezaželenih učinkov so *flash backi*, ki jih poznajo predvsem uporabniki LSD-ja. *Flash backi* lahko sledijo predvsem travmatičnim izkušnjam z ekstazijem, ki so posledice neustreznega *seta* ali *settinga*. Tovrstne kasnejše izkušnje z drogo povezujejo tudi s posttravmatskim stresnim sindromom (PTSS), saj gre za strahove in motnje, ki so se razvile v stanju zadetosti. Flashback je tako podoživetje travme, ki se je zgodila nekje med izkušnjo, bodisi kot ponovitev v realnosti ali bolj prefinjeno - v sanjah.

Opisana stanja so zelo redka in nikakor ne predstavljajo povprečne realnosti uživalca ekstazija. Stranski učinki takšnih razsežnosti imajo korenine bolj v predzgodovini človeka kot pa v posamezni drogi. Tisti običajni in preverjeni stranski učinki so *povečan mišični tonus*, *nespečnost* in *pomanjkanje apetita*, vsi ostali pa so bolj epizode posameznikov, ki so v svet droge vstopili premalo fizično ali psihično pripravljeni. "Ideologija" ekstazija (oz. MDxx)¹⁴ je ideologija droge z *najmanj negativnimi in z najbolj predvidljivimi učinki*. (Dekleva, 1998) Ekstazi ne povzročata fizične odvisnosti, lahko pa privede, tako kot vsaka droga, do psihične odvisnosti, ki pa je navadno kratkotrajna. Ekstazi ima lastnost, ki smo jo že opisali (*magic never dies, it merely fades away*), sčasoma so učinki mamila slabši in podobno kot pri marihuani - ne dosežejo več prvotnega učinka. Toleranca se razvije dokaj hitro in že nekaj naslednjih izkušenj bo utrpelo na empatogenosti in entaktogenosti, ki pravzaprav ustvarita tisto pravo izkušnjo ekstazija.

¹⁴Pri izboru substanc, kjer lahko govorimo o nenevarnih in predvidljivih učinkih, moramo biti pazljivi, saj omenjeno velja samo za čiste MDxx oziroma Mxx substance. V letih 1997/98 so v tabletkah, ki so jih na trgu prodajali kot ekstazi, našli tudi drogo atropin. Tableteke z logotipi "žaba", "Mario" ali "alien" so vsebovale več kot dvojno terapevtsko dozo atropina, katere predoziranje je lahko nevarno. Znaki zastrupitve so omočičnost, davljenje, suho grlo in hreščav glas... (Ecstasy.org, 1998)

Raziskovanje nevrotoksičnosti in okvar ledvic ter srca pri kronični uporabi ekstazija je danes še precej odprto in ne omenja trdnih dokazov za ali proti. Ne kaže pa pričakovati, da bi neugodni hipotetični rezultati prekinili širjenje E-ja v moderni plesni kulturi droge.

5. Nevrotoksičnost MDMA

Odgovor na vprašanje, ali ekstazi povzročata možganske okvare, je zapleten, saj obsega milijone porabljenih dolarjev za raziskave, leta laboratorijskih testov in nobenega oprijemljivega rezultata. Del problema je pojasnjen s tem, da raziskav na živalih ne moremo enostavno in povsem posplošiti na človeško vrsto, drugi del pa v tem, kaj opredeljujejo z izrazom nevrotoksičnost in možganska okvara. Ali gre za dolgotrajno okvaro spomina, uničevanje možganskih celic ali morda za bolj prefinjene procese, ki jih ne moremo izmeriti – zmanjševanje sposobnosti in storilnosti možganov.

Prvi indic nevrotoksičnosti je zmanjševanje nevrottransmitterja serotonina, kar pa ni nujno povezano s kvarnimi učinki na možganske strukture. Drugi, bolj prepričljiv indic je uničevanje aksonov, ki so zadolženi za povezave in prenos informacij med možganskimi celicami. Stanje po poškodbi naj ne bi bilo enako stanju pred zaužitjem ekstazija.

Druga stran strokovnjakov dokazuje nasprotno. Ekstazi naj bi res zmanjševal nivo serotonina v aksonih, vendar naj bi to potekalo brez škode za možganske celice. E bi analogno *potegnil* serotonin iz aksona, podobno kot bi *potegnili* vodo iz pipe – pri tem ostane pipa nepoškodovana. (Aerts, 1999)

Ugotovljena akutna toksičnost MDMA se je pokazala šele z rejev in tehno kulturo 90. let, saj ima substanca to lastnost, da vpliva na temperaturo človeškega organizma. Telesna temperatura se ob večurnem plesanju pod vplivom substance lahko zviša na čez 40 stopinj, kar povzroči hipertermijo in v skrajnem primeru vročinsko kap. Povišanje telesne temperature je povezano z razmeroma visokimi dozami substance na kilogram telesne teže plesalca in z okoliščinami, ki privedejo do tega. Vročina, vlažnost in zatohlost manjših plesišč, ponavljajoči se glasbeni vzorci, ki rejverje držijo na plesišču po nekaj ur, in pretesna obleka, ki ne omogoča dobrega zračenja, so pogosti krivci za povišanje telesne temperature. Hipertermija, ki je po-

sledica nepravilne uporabe substance, ima lahko za posledico motnje v koagulaciji krvi (nastopi antikoagulacija – kri se ne more več normalno strjevati), ki lahko v najslabšem primeru povzroči krvavitev, ki je ne moremo zaustaviti (krvavitev iz dlesni in odrgnin). Vse to lahko povzroči precej hitro smrt plesalca (*Death of the Prodigy dancer*). Trdnih dokazov za to teorijo še ni, saj večino smrtnih primerov¹⁵ še vedno pripisujejo kombiniranju ekstazija s speedom in drugimi drogami.

So dokazi *za* in dokazi *proti*. Obstajajo tudi dokazi v službi politike in v službi države. Denar, ki je bil namenjen raziskavam, naj bi prispeval k odkrivanju nevrotoksičnosti in škodljivosti substance. "Znanost je postala orožje v propagandni vojni" (Zimmer, 1997). To je bilo jasno že v obdobju kriminalizacije in stigmatizacije marihuane v 70. letih, ko so dokazali nevrotoksičnost na živalih, vendar prav nobenih posledic na ljudeh (marihuana naj bi povzročala biološko in psihološko škodo). Rezultati raziskav so se tedaj sklicevali zgolj na nevrotoksičnost na živalskem tkivu, kar pa je bila zgolj ena stran resnice. Šele kasnejše komisije (NIDA, Shafer) so pokazale drugo stran in razblinile dotedanje verovanje v okvaro kromosomov, možganske okvare, povzročanje norosti in spodbujanje nasilnosti kot možne posledice uporabe te droge. Znanost ima na področju drog (in tudi drugje) več resnic in ena je tudi ta, da včasih teste, narejene na živalih, ne moremo uporabiti za človeško vrsto, pa če še tako hočemo prikazati statistično pomembnost nečesa.

6. Uporaba

Povprečen uživalec ekstazija je lahko prav vsak izmed nas bralcev, plesalcev teoretikov in nasprotnikov ter prohibicionistov droge. Zakaj? Ekstazi je enostavna droga. Enostavna predvsem v smislu doziranja in uporabe, saj je najpogostejši način praktično enak uživanju zdravil in družinskih pomirjeval, kar je v našem kulturnem prostoru dobro poznana praksa. Za samo zadetost ni potrebno osvajanje novih tehnik uporabe (kajenje, zvijanje, injiciranje), za katere bi

¹⁵ Tveganje pri uporabi ekstazija sodi v najnižjo kategorijo, saj je smrtnost ugotovljena pri 7 primerih na milijon uporabnikov. Realna stopnja smrtnosti od ene tabletko je še manjša, saj lahko milijon uporabnikov pomnožimo še z približno 20-100 uporabami letno in tako dobimo smrtnost na 20-100 milijonov porabljenih ilegalnih odmerkov MDMA 7/100.000.000.

se bilo treba potruditi, jih posnemati in se naučiti. Ekstazi je torej preprost, največkrat tudi pravilno doziran (60 – 120 mg) in privlačen na pogled. To seveda še ne pomeni, da je lahko vsak izmed nas potencialni uporabnik ekstazija, saj ga je brez ustreznih zvez v sivi ekonomiji droge razmeroma težko dobiti. Dejansko pa izhajajo uporabniki iz vseh družbenih slojev in iz vseh starostnih obdobj. MDMA se je v organizmu družbe raztopil na najboljši možen način. Nobene druge prepovedane droge ne uživa tako širok krog ljudi, ki razen uživanja ekstazija nimajo nobene druge skupne točke. (Saunders, 1995)

Uporabnike in uporabo lahko razdelimo na več skupin, glede na namen in pogostost zadetosti. Razdelitev na skupine oziroma interesna področja uživalcev je nastala deloma kot rezultat raziskave o plesnih drogah v letih 1996-1998, deloma pa kot posledica baze podatkov Nicolasa Saundersa, ki se je osredotočal predvsem na ostale ("neplesne") načine uporabe ekstazija. Trenutna slika uporabe v slovenskem prostoru kaže v prvi vrsti na plesno uporabo substance.

Plesna uporaba

Pri takšnem načinu uporabe gre za zadetost na plesišču ali ob njem. Poglavitne sestavine zadetosti so glasba, energija in harmonija z ostalimi plesalci in predvajalcem glasbe. Glasba se izbira glede na počutje, plesne dispozicije in zaužito drogo. Gre za uporabo ob koncu tedna (weekend habit), ki navadno vključuje obisk ene izmed slovenskih diskotek. Vikend paket sledi prej opisanemu poteku zadetosti, ki se lahko raztegne čez več dni. Konec tedna je tako zelo pomemben, saj se lahko ves naslednji dan počiva pred nastopom obveznosti v ponedeljek.

Intervju¹⁶ z uporabnikom: Prva izkušnja

Tehno glasba mi je zelo všeč. Vedno uživam na rejev partijih. Odkar pa sem na eni od zabav poskusila E, se je užitek povečal. Ko sem pojedla E in je začel delovati, je bila glasba kakšno uro zame preveč agresivna. Nisem mogla ostati v polnem prostoru z glasno glasbo, navito do neba. Ko se je po kaki uri polegel flesh in sem se počutila lepo in odprto, ko sem se začela zavedati moči v sebi, sem

¹⁶ Intervjuji so bili izvedeni v okviru raziskovalne naloge o Ekstaziju in plesnih drogah, katere naročnik je bila Mestna občina Ljubljana, izvajalec pa Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela.

odšla na plesišče in ostala tam nadaljnjih pet ur. Bilo je noro. V sebi nisem čutila običajnih zadržkov. Bila sem odprta, čutila sem ritem glasbe, ki je bil uglašen z mojim telesom in dušo. Ostalim sem se samo nasmihala. Vedela sem, da jim je lepo in da nam je vsem lepo na nam svoj način. Nisem se veliko pogovarjala, pač pa sem uživala. S pogledom sem iskala mojega fanta in najine oči so razumele, kaj govoriva, bila sva tako povezana in čutila sva tako močno ljubezen, pa ni bilo treba govoriti o tem, čisto nič. Kratki dotiki rok so pomenili vse. S prijatelji smo se pred odhodom na plesišče ogromno pogovarjali in izražali najgloblje misli, um je deloval tako usklajeno in prepričana sem, da sem bila takrat sposobna odgovoriti na zelo težka logična in filozofska vprašanja. Spomnila sem se vsega, kar sem kdaj vedela ali prebrala, tudi ljudi okoli sem sebe sem razumela že intuitivno, kot da bi bili povezani še kako drugače. Trajna sprememba pa je ostala v dožemanju glasbe. Ritme tehna od takrat dalje čutim veliko močneje, kar sili me, da plešem, spravlja me v dobro voljo, v prijaznost. Tehno glasba je tako zelo pozitivna in čutna. Zame je najboljša metoda za dvig razpoloženja. Kljub vsej pozitivnosti izkušnje pa čutim do E-ja veliko strahospoštovanje, saj je bil njegov učinek ob flešu tako močan, da so me noge komaj držale, pa tudi učinek substance, ki pojača občutljivost, čutenje in čutnost je tako neverjeten, da se ga nehote bojim. Kar želim povedati je to, da se E-ja ne sme podcenjevati.

Prva plesna izkušnja je povezana z ekstazo in energijo, ki vsakega posameznega plesalca potegne v svet zadetosti in glasbe. Za plesno izkušnjo pa ni dovolj le glasba in ekstazi, ampak tudi setting – lokacija in prostor plesnega dogodka. Scena je bila na začetku formirana okoli klubov in diskotek, ki so si hotele z občasnimi ravi in gostujočimi di džeji pridobiti status v porajajoči se plesni kulturi. Danes je med preživelimi samo še glavna rejverska diskoteka na obali in občasni zasebni in *open air* rejvi. To še ne pomeni, da plesna scena umira, ampak, da se je skoncentrirala na točno določenih lokacijah, na katerih se srečujejo rejverji. Za vstop v globalno plemensko kulturo je potrebna prva plesna izkušnja, ki pa mora temeljiti na MDxx. Vstop je pomemben in je največkrat povezan v partnersko ali prijateljsko izkušnjo. Če se uporabnik drogi prepusti in znotraj za-

detosti najde smisel za nadaljnjo uporabo, potem se izkušnje lahko ponavljajo vsak teden ali mesec, dokler učinek ekstazija ne začne popuščati...

Intervju z uporabnikom: *Intro* plesne izkušnje

Prvič sem X poskusil s prijateljem, ne na reju, bil je podarjen. To je bilo pred 2 leti. Nato pa sem ga vzel pred 1 letom na reju. Pol leta sem bil na reju 1-2 x na teden, zdaj pa 1x na mesec. Bolje je E vzeti na reju, kajti E in reju sta neločljiva. Na reju soliraš sam z E-jem, hkrati pa si del plemena, občutiš pozitivno energijo, kljub temu, da je malo komuniciranja. E lahko zamenjaš s kokainom, speedom, vendar je E v razmerju s tem, kar ti daje, cenejši. Doživljaš ekstazo, s kokainom in spidom pa ne, ker te le poživita. E drži 4-6 ur, pojavlja pa se čedalje slabši (2 uri). Toleranca se ti viša, vsakič lahko poješ več (na prvih rejvih).

Na plesno kulturo ne smemo gledati samo z vidika ekstazija, saj je plesna scena vpeta na eni strani med rejverje in na drugi strani plesno industrijo. E-kultura, ki je tudi plesna kultura, vsebuje *mikro labels*, majhne založbe, ki z razmeroma ceneno tehnologijo proizvajajo tehno *CD-je* bolj ali manj znanih di džejev. Takšna mikro industrija je ovira za globalno glasbeno industrijo, ki je zaradi svoje velikosti zelo toga v pridobivanju novih di džež zvezdnikov. Prav ta razpršenost majhnih založb omogoča reprodukcijo vedno novih in novih stilov glasbe, ki se prodajajo v manjših nakladah, ki pa vseeno prinašajo velik dobiček. Če za di džeje in lastnike založb ne moremo reči, da so poslovneži, lahko to rečemo za naveze, ki obvladujejo klube in plesni marketing. Na noč se lahko tako pri nas zasluži tudi več kot 60.000 nemških mark, kar predstavlja drugi, precej drag konec plesne kulture in nočne ekonomije. Kultura ekstazija ima velik vpliv na matično kulturo, saj je postala transgeneracijska kultura starejših in tistih malo mlajših. Plesna kultura vstopa na globalno tržišče z knjigami Irvina Welsha (*Trainspotting, Ecstasy*) in Julian Madigan (*The agony of ecstasy*), ki so postale sage kemične generacije. Na površje prihajajo *drum and bass* in surove *tehno* skupine (*The Prodigy in Chemical Brothers*), ki svojo energijo še vedno črpajo iz E-undergrounda.

"All Prodigy music is raw, and that will never change, the production is raw, the sounds are dirty, you can't get away from that. Take it or leave it."

Svojo glasbo opisujejo kot glasbo konca tisočletja, surovo in nepopustljivo, nabito s socialno problematiko in problematiko droge. Plesna kultura se je tako organizirala na stiku *mainstreama* in *undergrounda*, iz katerih je izšla. Plesna glasba tudi zvito sledi opisnemu poteku izkušnje, z mirnim začetkom, nabito energijo (rush), stalnim ritmom (plato) in ambientalno in *trance* glasbo v izteku zadetosti.

Če odmislimo zaslужke zabavne industrije in organizatorjev rejevov, nam ostane E-thos med posamezniki, uporabniki kulturnih proizvodov in dejanskimi plesalci prihodnosti. E-thos so ideje, ki so skupne plesalcem, di džejem in uporabnikom ekstazija. Ekstazi je torej del paketa glasba-vzdušje-plesišče, v plesalcih pa pusti bližino, povezanost, skupinsko izkušnjo in sproščenost. Sproščenost v oblačenju in izražanju – komuniciranju.

Intervju z uporabnikom:: Primer plesne izkušnje in doživetja komunikacije

Človek je neagresiven, sprejemljiv za vse ostale, značilno je plesanje do jutra, po drugi strani pa ni nobenega globljega odnosa med ljudmi. Občutek svobode na reju je zelo velik, ker dobro veš, da so vsi taki kot ti – zadrogirani, in to je večinska tolažba. Ni tistega slabega občutka. Zato, ker so drugi zadeti, tudi jaz nisem posebež, nisem slabši od njih. Rejv sam po sebi je zelo globoko doživetje samega žura. Kako se sproščeno zabavati ne samo na svoj račun, ampak tudi na račun glasbe. Glasba, droga, skupna zadetost ... to je vse, z ljudmi, ki jih ne poznaš, se nimaš kaj pogovarjati. Zanimiv je odnos med ljudmi. Dokler človeka ne poznaš, skupaj zaplešeš ene par gest, komunikacija z fizičnimi gestami je ekstaza, ampak z vsako besedo, ki jo izrečeš, ta ekstaza izgine. Bolj se pogovarjaš, manj je tega feelinga.

Ko tako dobimo vpogled v plesno izkušnjo, lahko začitimo ekstazi kot drogo, ki krepi določene prikrite občutke, poveča percepcijo, energijo in dvigne do občutka blaženosti. To je tudi bistvo te plesne droge, ki ji je zagotovilo tako veliko priljubljenost v sodobnih plesnih plemenih. Opisali smo različne prve izkušnje, ki so pomembne

za nadaljnji razvoj in kontinuiteto zadetosti po določenih intervalih. Praktične nevarnosti so ob pravilni plesni uporabi zelo majhne. Dovolj velika količina vode, soli in ustrezno urejen klub ali diskoteka s *chill out*¹⁷ sobo, so prvi pogoj varne uporabe ekstazija. Po vseh trenutno dostopnih javnih raziskavah o kakovosti substance je ekstazi lahko dober ali slab samo v retoriki zadetosti, medtem ko so nevarnosti, ki bi nastale zaradi vsebovanih nečistoč, razmeroma redke in majhne. Dober in slab *party* v tem smislu pomeni samo razliko, ali je v tabletki MDxx ali pa amfetamin in kofein, in seveda med dobro ali slabo glasbo. Omenjali smo že terapevtsko vrednost ekstazija, ki danes v plesni modifikaciji omogoča ne glede na starost sproščeno zabavo in harmonijo z lastno zavestjo in skupinsko zavestjo nore zabave.

Pri nas in na tujem se pojavlja tudi nova oblika rejvanja brez uporabe substanc. Namesto MDMA se uporabljajo glasba in ambient, ki pripelje do *natural high* oziroma naravne zadetosti. Ta naravna zadetost ni povzročena z zeliščnim ekstazijem, ki vsebuje naravne sestavine in učinkovine ephedre, ki ima včasih blag evforično energetski učinek. Za naravno rejvanje se odločajo tudi ljudje, ki so ekstazi preizkusili in se jim je trajno spremenil odnos do elektronske glasbe in frekvenc, saj jih še vedno lahko čutijo nekoliko bolj globoko in doživeto. Ekstazi ima torej svojo nezadeto alternativo – rejvanje brez droge.

Potenciranje plesne uporabe bi bilo pristransko početje, čeprav je trenutna uporabniška stvarnost večinoma usmerjena v tak način uporabe. Saunders je s pomočjo svoje baze podatkov prepoznal in poimenoval še druge načine uporabe substance.

Risanje in slikanje

Uporaba ekstazija v umetniške namene je nadaljevanje stare psihadelične interpretacije (*interpretatio psychedelia*), ki jo poznamo tako v popularni kot tudi v klasični kulturi evolucije psihoaktivnosti. Gre za zadeto kodiranje informacij (ustvarjanje s pomočjo droge) in za zadeto dekodiranje informacij (gledanje, poslušanje, sprejema-

¹⁷*Chill out* je soba ki je praviloma v vsaki dobri diskoteki in ima s klimatskimi napravami ohlajeno ozračje, ki omogoča rejverjem varnejše spuščanje in počitek. V takšnih sobah se vrti bolj mirna – ambientalna in trance glasbe.

nje pod vplivom droge). To so v preteklosti uporabljali pri glasbi in likovni umetnosti in v daljni preteklosti kot razlago božjega in boga s pomočjo droge. Ekstazi omogoča bolj globoko doživljanje predmeta in posledično subjektivno interpretacijo na platno. Na sliki 2. sta primera laične risbe pred in po zaužitju MDMA.

Slika 2: Razlika med interpretacijo in psihadelično (empatično) interpretacijo (Saunders, 1997).

Reševanje problemov

Tovrstna uporaba zveni nekoliko terapevtsko, vendar jo uporabljajo pri nekliničnih samostojnih seansah ali v pogovoru s partnerjem. Najbolj pogost način reševanja problemov je z običajno dozo MDMA kakšno uro po zaužitju substance. Problem se že pred zadrževanjem zapiše na listek, tako da se pozornost kasneje usmeri na točno določen konflikt oz. problem. Ker smo lastnosti ekstazija, ki omogočajo takšno početje, že opisali pri možnostih za terapevtsko uporabo, bomo na tem mestu namenili pozornost dvema možnima načinoma dela, ki sta vzeta iz NLP (nevrolingvističnega programiranja) in hipnoterapije. (Saunders, 1995) Znotraj izkušnje se posameznik usmerja na prihodnost in preučevanje komponent problema ter možnih učinkov na svojo prihodnost z različnimi strategijami in tehnikami (vizualizacija položaja, preverjanje možnih rešitev...) Ob tem lahko poudarimo, da je takšen način reševanja konfliktov možen samo pri ljudeh, ki imajo podlago za takšno delovanje in lahko svojo E-dejavnost privedejo do smiselne rešitve.

Mini počitnice

Tovrstna uporaba je v vlogi sproščanja in regeneracije osebe, ki jo omogoča ekstazi v nekajdnevni izkušnji. V že opisanih fazah izkušnje lahko iščemo nastavke za tovrstno uporabo, saj ekstazi omo-

goča velike spremembe razpoloženja in mišljenja, ki nekaterim pridejo prav kot občasna in nadzirana osvežitev po napornem delu ali drugih dejavnostih.

Šport

Predvsem v zaključni fazi izkušnje (*afterglow*) uporabniki zaradi velike količine energije in še vedno povečane koncentracije in samozavesti opisujejo zadovoljstvo ob raznih športnih dejavnostih. Gre za športe, kjer sta pomembna koncentracija in sodelovanje (košarka, nogomet) in velika količina energije.

Obnavljanje fizične odvisnosti od trdih drog

Podobno kot kažejo klinične izkušnje z ibogainom, ki po pričevanjih nekaterih strokovnjakov prekine željo po heroinu ali kokainu, ima lahko tudi ekstazi določeno vrednost pri obravnavanju odvisnosti od trdih drog. V zgodnji LSD-terapiji (psihadelična in psiholitična terapija) so po sistemu uvida poskušali ozdraviti alkoholike tako, da jih je LSD vzdignil in jim omogočil metapogled na lastno življenje in delovanje. Ponovni poskusi E-zdravljenja z alkoholiki bodo potekali v Rusiji, ki ni v tolikšni meri obremenjena z zakoni DEA in terapevtsko preteklostjo z drogo. Zaenkrat so vsi poskusi obravnavanja fizične odvisnosti v poskusni fazi, o ugodnih rezultatih poročajo posamezni odvisniki z dolgoletnim (20-30) heroinskim stažem. Predpisovanje ekstazija odvisnikom ni pametna rešitev problema, saj ene droge ni smiselno nadomestiti z uporabo druge, pa čeprav je ta navidez manj škodljiva. Odvisniki, ki se bodo še naprej zapirali vase in si gradili vedno trši emocionalni oklep, nimajo prihodnosti v tej novi veji uporabe. Posamezniki, ki so pripravljeni na globoke čustvene prerese in vpoglede v svoj sedanjí položaj, si lahko od ekstazija obetajo morebitno pomoč. Ob vsem tem je potrebna tudi pomoč izkušenega vodje ali terapevta, ki jih bo peljal skozi nove pokrajine zavesti in usmerjal pozornost na pomembne oporne točke ter gradil samozavest in samospoštovanje. Vse do tedaj je E-terapija iluzija.

Telesna pripravljenost

Raziskave plesne populacije v Manchaestru so pokazale, da nekateri plesalci uporabljajo ekstazi za vzdrževanje telesne zdržljivosti in postave. Deset in večurno plesanje omogoča porabo kalorij in

pot k željeni postavi. Napisano ne velja zgolj za dekleta, saj smo med raziskavo o plesnih drogah v Sloveniji naleteli na podoben pojav pri fantih, ki jim je pomembna postava, plosk trebuh...

Ostali načini uporabe ekstazija in raziskave so usmerjeni še na **zmanjševanje bolečine** in na **medsebojne odnose**. MDMA zmanjšuje bolečine oziroma zmanjšuje pomen bolečine. Prav tako zmanjšuje strah, in še bolj specifično, strah pred smrtjo, v povezavi z morfijem pa MDMA krepi njegov učinek. Vse to ima lahko uporabno vrednost v medicini in pri obravnavi nevroz. Raziskave, ki so se usmerjale na opazovanje sprememb v komunikaciji in medosebnih odnosih, so zaznale povečanje empatije in strpnosti v odnosu do drugih. Bolj določno lahko govorimo o odnosih med prijatelji, partnerji in o odnosih med nivoji znotraj družine (otroci-starši, bratje-sestre...). Če povzamemo vse kakovosti, ki jih ekstazi lahko vpelje v terapevtski odnos, so možnosti za odpravo interpersonalnih in intrapersonalnih konfliktov očitni. Vseeno pa ekstazi ne pomeni samo srečnih koncev zgodb, saj se določeni pari in prijatelji potem, ko si *odprejo srce*, lahko tudi razidejo.

7. Pravni vidiki

V Sloveniji se posest in prodaja ekstazija trenutno obravnava v skladu z 196. in 197. členom zakona, kjer so vse substance s prepovedane liste obravnavane na enak način in tudi E ni nobena izjema. Člen 196 opredeljuje neupravičeno proizvodnjo in promet z mamili (predelava, proizvodnja, prodaja...), za kar je zagrožena kazen z zaporom od *enega do desetih let*. 197. člen zakona opredeljuje omogočanje uživanja mamil (napeljevanje k uživanju, razpolaganje s prostori, v katerih se omogoča uporaba), zagrožena kazen pa znaša *od tri mesece do pet let*. Medtem ko sama uporaba ekstazija ni kazniva, pa je mogoče posest ekstazija jemati kot stanje, ki kaže znake kaznivega dejanja. Razmejevanje sivega polja med uporabo ter proizvodnjo, prometom in omogočanjem uživanja določa sodna praksa v vsakem posamičnem primeru posebej. V praksi se posest manjših količin obravnava kot prekršek¹⁸. Kriminalistična služba MNZ RS je v

¹⁸Kot prekršek se obravnava samo posest npr. ene tabletko ekstazija, če pa je pri preiskavi ugotovljena tudi velika količina denarja ali več enakih ali različnih tablet, policija dejanje obravnava kot kaznivo dejanje iz 196. člena zakona.

letu 1996 zasegla 18.086¹⁹ tablet ekstazija (MDMA, MDEA, 2CB), podatki iz leta 1992, ko se je ekstazi prvič pojavil v datotekah MNZ, pa kažejo na 54 zaseženih tablet.

8. Zaključek

Kaj lahko prinese poznavanje sodobnih plesnih drog vedi, kot je socialna pedagogika? Odgovor ni enostaven, vsaj zaenkrat ne. Prva stvar je pristop k problemu. Drogo, ki je na planetu toliko časa kot človek, je treba obravnavati povezano: antropološko, socialno in individualno (glede na način posameznikove uporabe). Šele sinteza teh znanj lahko nudi rešitve, ki pa niso nujno usmerjene na izločitev droge iz sveta mladih niti na deklarativno visokoletečo prevencijo. Zadetost je bila in bo spremljevalka človeka, kar je dovolj prepričljivo in plastično dokazala v povezavi med tehnologijo in človekom v sodobni popularni tehno/rejv kulturi. Prav zato je treba mladim omogočiti, da z drogo (*če že morajo z njo živeti*) predvsem - preživijo. Danes je v družbi cenjena točna informacija in prav to je treba ponuditi odraščajočemu potrošniku droge. Informacija je svojevrstna preventiva, zato ker je lahko včasih preveč neposredna in to boli. Boli zlasti tiste, ki o drogah razmišljajo kot o nečem, kar kvari mladino (in informacije o drogah naj bi kvarile mladino) in čisto nič ne daje. In kaj daje? Predvsem izkušnjo drugačnosti in relativnosti zavesti. Informacije o drogah in njihovi uporabi seznanjajo mlade s stvarnimi problemi droge, ki niso del zastraševalne politike, ampak podajajo resnico o nevarnostih in ugodnostih njene uporabe.

Druga stvar in odgovor na zgoraj zastavljeno vprašanje je relativnost, vezana na drogo in zadetost, o čemer smo že govorili, in ki je tista stvar ki povzroči, da so droge težavna tema. Vedno lahko vsako stvar uporabimo na različne načine in tako tudi drogo - tako za prijetno izkušnjo zadetosti kot za dolgoletno odvisnost. Prav ta meja je relativna, dokaj trdno pa jo lahko naredi le premišljena uporaba drog. Premišljena uporaba nikakor ni brez nevarnosti, vendar nevarnosti zmanjšuje. Ne moremo je doseči zlahka, vsebuje pa modrost in pre-

¹⁹Pri statistiki moramo dopustiti razlago, da morda ne gre za drastično zvišanje uporabe, ampak samo za različno popolno zajetje virov oziroma odkrije večjih preprodajalcev, saj je količina zaseženih tablet v letu 1998 zmanjšala na 4.496 tablet.

mišljenost uporabnikov za varno in harmonično uporabo in preprečuje prehod zadetosti v odvisnost.

Varnost pri uporabi drog je relativna. Nobena uporaba ni povsem varna, vendar so nekatere dejavnosti bolj varne od drugih. Za vsako dejavnost pa še povsem posebej veljajo stopnje varnosti, odvisno od tega, kako in s kakšnim namenom se določeno substanco uporablja (Saunders, 1996). Ustanove, avtoritete in projektne skupine, ki si prizadevajo zmanjševati škodljive posledice drog, delujejo s politiko zmanjševanja škode (harm reduction policy). Zmanjševanje škode in preiščena uporaba na konkretnem primeru ekstazija bi pomenila izboljšanje organizacije rejv zabav (minimalna pravila za diskoteke in plesišča) na globalni ravni in povečanje osveščenosti (kakšno drogo in koliko, varnostni ukrepi, poznavanje učinkov substance) na individualni ravni. Gre za fiziološko in psihološko varnost, ki jo lahko dosežemo z informiranjem uporabnika.

Za preiščeno uporabo potrebujemo informacije. Informacije tistih, ki imajo dobre in slabe izkušnje z drogo in tistih, ki droge raziskujejo znanstveno in imajo o njih splošno medicinsko, psihološko, socialno ali nevrolško vednost. Takšno znanje lahko rešuje uporabnike zadetosti. Ne gre za promocijo droge in širjenje njene uporabe, ampak za realistično omogočanje bolj kakovostnega življenja v svetu, v katerem obstajajo tudi scene drog, v vrstniški skupini in še kje drugje.

9. Literatura

Aerts, L. (1999). Toxicity of Ecstasy. Elektronska izdaja.

Coffield, F. in Gofton, L. (1945). Mladi in droge. Mreža drog 3, s. 48-86.

Dekleva, B. (1998). Metodologija kvalitativnega raziskovanja škodljivih posledic uporabe drog med mladimi (zaključno poročilo raziskovalne naloge). DRPPD, Ljubljana.

Eisner, B. (1997). Ecstasy – the MDMA story. Ronin publishing, Berkeley.

Lenson, D. (1995). On Drugs. University of Minnesota Press, Minneapolis.

Macfarlane A. in drugi (1996). The User. Oxford University Press, New York.

- Madigan, J. (1996). The agony of ecstasy. Poolbeg, Dublin.
- Prachett, T. (1997). Small Gods. Corgi Books, Reading.
- Prachett, T. (1997). The colour of magic. Corgi Books, Reading.
- Saunders, N. (1993). E for ecstasy. Neals yard, London.
- Saunders, N. (1997). Ecstasy reconsidered. Samozaložba.
- Zimmer, L. in Morgan, P. (1997). Marihuana myths, marihuana facts. Lindesmith center, NY and SF.
- Welsh, I. (1996). Ecstasy – Three tales of chemical romance. Vintage, London.

Izvorni znanstveni članek, prejet januarja 1999.

Planning individual assistance as a participatory process in the field of care work with young people

Christiane Kluge

Povzetek

Članek opisuje participativno pomoč mladih pri izbiri pomoči, ki jim je na področju skrbi za mlade v Nemški provinci na voljo in leta 1991 (Kinder und Jugendhilfegesetz). Zato je bistvena menjava izhodilne paradigme: od izbire za mlade pri državnoreguliranem postopku do prostovoljnega vključevanja v različne oblike pomoči. Med njih zbiranje so vključevanje partnerične pomoči od prostovoljnih družin in ustanov, vzpostavljanje mrež različnih oblik pomoči, izpostavljanje pravic otrok in mladostnikov, ter razvijanje

